

CHRISTENDOM ~ISLAM

Jan. 1975 1.

f 10.00 815474

"Begrip" Wüstelaan 80 Santpoort tel.023-378134

1 Islam in konfrontatie met Christus, deel 2

2 Preek in Eucharistie-viering, uitgezonden via Radio op 5 jan.1975

Ten geleide:

In aansluiting op het vorige nummer, vindt U in deze uitgave het tweede gedeelte van het artikel van Michel Hayek ;'De Islam in konfrontatie met Christus".

Voor de doorsnee-lezer is dit tweede gedeelte heel wat aantrekkelijker en gemakkelijker te lezen dan het eerste gedeelte, waarin een algemene beschouwing werd gegeven ter inleiding op de meer concrete Christus.

We gaan zien hoe Christus in de Koran en Traditie naar voren komt, wat de Christus betekend heeft voor de moslim-mystieken en hoe moderne auteurs van de Islam belangstelling aan de dag leggen, niet alleen voor de persoon van Christus, maar ook voor het mysterie dat achter diens persoon schuil gaat.

Vervolgens vindt U de tekst van de preek die P.Backx gehouden heeft tijdens de Eucharistie-viering die door de K.R.O. via de radio uitgezonden wordt op 5 jan.1975.

Deze Eucharistieviering stond in het kader van het "heilig jaar" met als thema: doening en gerechtigheid, toegespitst op de groepering buitenlandse werknemers van islamitische herkomst.

P. Backx

A. van Leeuwen.

I De Islam in konfrontatie met Christus (deel II)

De Christus van de Koran en van de Overlevering

De Islam wil het Christusbeeld, vervalst en misvormd door de eigen volgelingen van Christus rechtzetten en de ware persoon van Jezus zien terug te vinden. Daarbij gaat men uit van de stelling dat alleen de geloofsgemeenschap van Mohammed de ware Christus kent. Kennis die zij put uit haar eigen geschriften en documenten, vooral uit de Koran, het definitieve en onveranderlijke woord van God.

De Koran is overigens niet het enige godsdienstige document van de Islam. Een grote massa documenten en tekstbundelingen vormen wat men noemt de moslimtraditie, waarin de woorden, de handelingen en de gedragingen van Mohammed vermeld staan. Koran en Traditie, dat zijn de twee (belangrijkste) bronnen van de wet en de profeten. Op deze twee bronnen moet de Moslim steeds teruggrijpen om over alles een betrouwbare kennis te putten. In deze documenten nu komt het Christusbeeld op een aparte wijze naar voren zoals men dat ook min of meer terugvindt in de zgn. apocriefe evangeliën. Maar zowel in de Koran als in de Traditie wordt Jezus steeds voorgesteld als moslim. Jezus wordt er voorgesteld als een schakel in een lange keten van profeten: Adam, Noë, Abraham, Mozes, Johannes de Doper, Jezus en tenslotte Mohammed, het sluitstuk, de stempel van de profeten. En zij allen waren moslim en wel door een soort natuurlijk doopsel van het geloof in één enige God, als onuitwisbaar merkteken.

Al die Godsgezanten (12400 in getal) hebben ononderbroken en in allerlei talen voor allerlei verschillende geloofsgemeenschappen getuigenis afgelegd van de wezenlijke en onveranderlijke waarheid van het monotheïsme, een waarheid die ouder is dan de wereld en haar geschiedenis. Een waarheid die zelfs vóór alle tijden is geopenbaard door het eerste verbond van Allah. Want Allah heeft vóór het begin der tijden de eed van trouw aan het monotheïsme laten afleggen door alle komende geslachten uit Adam. Toen reeds hebben alle mensen gezworen monotheïst te zijn en ieder mens wordt in feite slechts geschapen om te getuigen van de ene God en zijn eens gegeven woord gestand te doen.

Maar mensen vergeten gemakkelijk het eens gegeven woord. Allah, die barmhartig is, straft de mensen niet alvorens hun een profeet te hebben gezonden die tot taak heeft hun de eeuwige boodschap in te prenten van de enige, de oorspronkelijke en ingeboren godsdienst, het monotheïsme: de Islam van tijd en eeuwigheid.

En zo roept de geschiedenis, zoals die gezien wordt door de islam, het beeld op van iemand die achteruit loopt, om het gouden tijdperk van zijn aanvang terug te vinden. Want in zijn verder verloop vertoont het geen spoor van iets wat wezenlijk nieuw is m.b.t. de kennis van Allah zoals die de eeuwen door bestond. Alle profeten herhalen inderdaad een en dezelfde formule, die de geloofsbelijdenis van de Islam geworden is: "Er is geen andere god dan Allah. Aanbidt Allah, die mijn God en uw God is."

En Jezus, zegt de moslim, heeft precies hetzelfde gedaan. Hij heeft niet alleen het monotheïsme beleden maar ook de moslimdeugden bij uitstek beoefend. Hij heeft de verplichting van de vijf zuilen volbracht: 1 de geloofsbelijdenis (shahâda) 2 het gebed (salât) 3 het vasten 4 de aalmoes (zakât) en 5 de pelgrimstocht naar Mekka. Dat laatste zal Jezus op het einde der tijden voltrekken. En in zijn profetenloopbaan heeft Jezus in zijn optreden niets bijzonders gedaan dat hem onderscheidt van de andere Godsgezanten: Hij preekt het monotheïsme voor een groep van enkele leerlingen, terwijl de grote massa ongelovig blijft ondanks de tekenen en de bewijzen die hij gaf. Toch vermeldt de Koran enkele aspecten die Jezus onderscheiden van de andere profeten: geboren uit een maagd, Maria (Maryam) genaamd, de enige vrouw in de geschiedenis die gevrijwaard bleef van de aantasting van Satan, door een gelofte van haar moeder Zij bleef zelfs gevrijwaard van enkele wettelijke en fysieke onreinheid die op alle vrouwen rust.

Volgens een overlevering, teruggaande tot aan Mohammed, krijgt elke nieuwgeborene een prik van Satan; dit verklaart de eerste kreten van een pasgeboren kind. Alleen Jezus en Maria zijn daarvan gevrijwaard. (Waarschijnlijk een vage toespeling op de erfzonde en de Onbevleete Ontvangenis). Het Kind van Maria is haar direct in de schoot gelegd door het woord ingeblazen door de Geest. Daarom wordt Jezus "'Woord van God' genoemd en Geest van God. En zo heeft zijn ontvangenis overeenkomst met die van Adam, die ook geen aardse vader had en die ook direct is geschapen door een "Fiat" van God: " Hij zij en hij was'!.

De Islam kent verder het bezoek van Maria aan Elizabeth en de opdracht in de tempel; de vlucht naar Egypte en het verborgen leven van Jezus, met sterke nadruk evenwel op de wonderen van zijn Kindsheid, zoals men die in de apocriefe evangeliën vindt. Jezus vormde vogelfiguren uit klei waarin hij tijdelijk leven inblies. Om zijn macht te tonen fabriceerde hij zelfs een vleermuis die, volgens de Moslims, de meest gecompliceerde vogel der schepping is.

Jezus ziet dat de bomen en de dieren zich buigen wanneer hij voorbijgaat. Hij openbaart de verborgen geheimen, en wijst aan zijn leeftijdsgenootjes het verborgen plekje in huis waar Zijn ouders het snoepgoed verbergen.

Op de dag van zijn geboorte worden overal ter wereld de afgodsbeelden omvergeworpen. Overal waar Hij komt drijft Hij de duivels uit, die vluchten bij zijn nadering. Hij geneest de melaatsen, de blinden, kortom alle zieken, zo zelfs dat hij op een dag 5.000 landen doorkruist en in ieder van hen 5.000 zieken geneest. Hij heeft allerlei doden ten leven opgewekt, onder wie Sem, de zoon van Noah, aan wie Zijn leerlingen vragen stelden over de ark van zijn Vader.

Dikwijls wekt Jezus de doden op om een les te geven aan Zijn leerlingen. Zij drommen dan samen rond de ten leven opgewekte, en luisteren hoe hij verhalen vertelt van vervlogen tijden, of hoe hij de straffen beschrijft in het graf, de verschrikking van het oordeel of het vuur van de Hel.

Ondanks al deze wonderen hebben de Joden, die Jezus beschouwden als een tovenaars, besloten Hem te kruisigen. Maar zij hebben in een ander persoon Jezus gezien en die ter dood gebracht, terwijl Jezus zelf ten hemel opsteeg van het huis dat zijn vijanden omsingeld hadden. Gezien Jezus dus niet gestorven is en volgens de Koran ieder mens moet sterven, zal Jezus aan het einde der tijden terugkomen om dan die algemene wet te ondergaan. Dan zal Hij trouwens een zeer voorname rol spelen, die de kroon op zijn loopbaan zal zetten.

Volgens de Moslim-visie zal het godsdienstig bewustzijn afzakken, naarmate men meer verwijderd is van de tijd der apostelen. Het voorlaatste tijdperk zal een zéér onheilvolle tijd zijn: De mensen laten het geloof in één God los, zij zullen zich overleveren aan allerlei schanddaden, de bladzijden van de Koran (die dan door niemand meer gelezen wordt) worden "blanco" zoals vóór de openbaring, de tempel van Mekka (waar niemand meer heengaat) zal van de aardbodem weggerukt worden, er zullen invasies van monsters zijn, Gog en Magog zullen de aarde teisteren en al het water opzuipen, de aarde zal splijten, de zon zal in het Westen opkomen. Als die ze-

delijke verwording, die kosmische katastrofen hun hoogtepunt bereikt hebben, zal Jezus neerdalen en gaan staan op de witte minaret ten Oosten van Damascus. (Als U ooit in Damascus komt, moet U die witte minaret eens gaan bezichtigen; hij draagt de naam van de minaret van de Verloofde). De weinige gelovigen die dan nog over zijn zullen massaal optrekken naar Christus te Jeruzalem en als zij Hem dan hebben teruggevonden, zullen ze samen met Hem voor de laatste keer gezamenlijk het vrijdaggebed houden. Jezus zal de Anti-Christ doden, de monsters doden en de beginselen van het monotheïsme opnieuw bevestigen.

Hij zal de door de mensen geschonden rechtvaardigheid in ere herstellen. Hij zal de enige Imam, het enige Hoofd zijn. Dan zal Hij de Islamwet weer van kracht doen zijn en op alle moslims van de eindtijd rust de verplichting zich te onderwerpen aan Zijn uitspraken als opperste rechter. De aarde zal dan weer de paradijselijke tijden van vruchtbaarheid zien terugkeren en wel gedurende een kort messiaans tijdvak (7 of 40 of 45 jaar). Dan zal ook Jezus sterven en door Moslims begraven worden te Medina, op een voor hem gereserveerde plaats, tussen het graf van Mohammed en dat van zijn eerste opvolger, de Kalief Aboe Bakr; een plaats tevergeefs begeerd door de lieveling van Mohammed, Aicha. Dat is de officiële Christusfiguur van de Koran en de T raditie.

IV Christus van de mystieken.

Men ontmoet in de Islam nog veel meer trekken van de totale Christusfiguur: mystieke zielen die niet de godsdienst vonden die strookte met hun brandend verlangen kwamen onder de bekoring van de persoon van Christus en voelden zich tot Hem aangetrokken. Ze stelden a.h.w. een bloemlezing samen van preken, gesprekken en verhalen, die samen een evangelisch geheel vormen, met als hoofdthema de armoede en de zelfloochening. Naar Jezus' voorbeeld gingen de mystici "souf" dragen, d.w.z. het witte wollen kleed van de Christenmonniken. Vandaar hun latere naam Soufi's stelden zich Jezus nl., voor zoals de woestijnmonniken van het oude Syrië, hecht aan alle familiebanden, rondlopend in eenzame wildernis, zich voedend met boomschors, zelfs verstoken van de beschutting van een tent en blootgesteld aan de brandende zon en daarbij nog afstand doende van het enige dat hij voor zich had behouden: een waterkruik en een afgebrokkelde kam voor zijn verwilderde haren. Tussen zijn lichaam en onze moeder de aarde, (aldus een van de teksten) bestond

er alleen maar dat kleed, die opgelapte tuniek, het kleed van de dolende mystici , waarvan Hij het hoofd en de "imam" is.

Een andere tekst luidt: "Wat ik toebedeeld krijg is de honger. Wat ik toebedeeld krijg is de honger. Mijn lijfspreuk angst en onzekerheid . Mijn vuur gedurende de winterse koude is de opkomst van zon; mijn kaarslamp 's nacht is de maan; m'n paard zijn mijn twee benen en mijn tijd is dat wat de aarde doet groeien. Niets heb ik als ik in slaap, niets als ik wakker word, maar ondanks alles is er geen mens op aarde die rijker is dan ik."

Misschien heeft Jezus zich op een zekere dag beklaagd over zijn te grote armoede, zijn harde lot? Daarom klonk er een stem uit de hemel: "Jezus, Zoon van Maria, U hebt geen dak boven Uw hoofd, maar Uw woning is de troon van mijn barmhartigheid. Ik zal U op de dag van de Verrijzenis uithuwelijken aan vier duizend vrouwen. Ik zal daarbij een feestbanket aanrichten dat 4000 jaar zal duren, waarvan dag de duur van een eeuw zal hebben. Ik zal een heraut laten omroepen: gij allen, asceten van deze aarde, gij zijt uitgenodigd tot het bruiloftsmaal door de grootste arme van deze wereld, Jezus . de Zoon van Maria."

Arm was hij en wanneer men op de dag van de wederopstanding zijn tuniek zal ontdekken zal men slechts een naald vinden. Dit pover bezit zou bijna nog een schaduw kunnen werpen op zijn armoede en zijn intieme relatie tot God.

Een andere mysticus schrijft: Wanneer Jezus op de aarde zal terugkeren zal Allah al de vrome mensen verzamelen. Er zal voor hem zowel in de hemel als op aarde een troon worden opgericht. Allah zal hem het boek overhandigen, dat Hij heeft geschreven; het boek over het gebed, de aalmoes, de vasten en de pelgrimages en hem zeggen: "Schittert met de glans van de eeuwige Koning."

In de meditatie van die mystieken zou Jezus, als een Woord van God , de kennis ontvangen hebben van de goddelijke lettertekens , het geheim van het scheppende "Fiat" ('word'), het "Kun fyakun" ('word en het werd') door de letters van dat woord verschillende vormen te geven zou hij bij machte zijn de grootste wondertekens te verrichten en de aardse werkelijkheid van aanschijn te veranderen.

Ook zou men hem voor een tovenaars houden, omdat Jezus de geest van God is, staat Hij boven alles wat vleeselijk of vegetatieve adem is. Hij wordt totaal bezit door de goddelijke Geest, die hem voortdurend stuwt en door zijn persoonlijkheid heen

naar buiten uitstraalt. Zoals Mohammed in de Islam de voltooiende adem is van de profetie, zo is Jezus de adem van de absolute heiligheid.

Het mysterie van Christus

Het getuigenis van de oude mystieken en de talrijke levensbeschrijvingen die sinds de laatste 25 jaar door moslim auteurs zijn geschreven, tonen op ontroerende wijze hoe zij al tastend proberen door te dringen tot Christus en zijn Evangelie. Weliswaar zagen wij reeds hoe de 92 Koranverzen m.b.t. Christus al sinds lang door theologen en schriftverklaarders naar hun letterkundige zin en historische kontekst uitputtend zijn behandeld, en hun beslag hebben gekregen. Maar dat neemt toch niet weg, dat ook de Islam begint te ontwaken uit zijn godsdienstige gemoedsrust en zich losmaakt van de gedachte de triomferende en definitieve godsdienst te zijn. Ook de Islam voelt de angst van het mensdom in zich doordringen en dat brengt de moslim tot een inniger contact met Jezus, de man van Smarten die het leed van alle mensen gedragen heeft. Vandaar ziet men nu hoe de moslim-dichters en filosofen van deze tijd zich in hun gedichten en schriften niet richten tot Mohammed of andere profeten, maar tot Jezus.

En ook de methodes van objectief wetenschappelijk onderzoek brengen de moderne moslims in botsing met hun traditionele houding. Daardoor wordt het hun duidelijk dat het Christendom zoals het hun altijd is voorgesteld, grondig verschilt van het authentieke christendom dat zij beginnen te ontdekken. Men kan zelfs zeggen dat de objectieve bestudering van de Koran, vrij van de traditionele rem die de ware zin ervan heeft afgezwakt, de Islam er wel eens toe zou kunnen brengen beter aan te voelen, dat er in diezelfde Koranteksten een mysterie van Jezus schuil gaat en de Christus als Verlosser tegenwoordiggesteld wordt.

De Korantekst bevat n.l. heel veel positiefs over Jezus. Als men daarbij uitgaat van alle eigenschappen die men daarin aan Christus toeschrijft, zou dat zelfs kunnen uitlopen op een erkenning van zijn godheid.

Zo blijkt b.v. het wonder van Jezus' geboorte het meest indrukwekkende te zijn van al de 114 hoofdstukken van de Koran. Geen enkel personage in de hele Koran heeft zo'n zuivere voorganger gehad en zo'n maagdelijke moeder.

Jezus staat boven Abraham, een drievoudige leugenaar, boven Mozes, een moordenaar, zelfs boven Mohammed, die een afgodendienaar was geweest. Geen enkele profeet heeft zoveel wonderen verricht, heeft doden opgewekt zoals Hij. Geen ander

werd ten hemel opgeheven of zal terugkeren op het einde der tijden. Hij overtreft hen allen in heiligheid; nooit had Hij een onjuist oordeel of een zedelijke tekortkoming te betreuren. Geen enkele profeet werd Woord van God genoemd zoals Hij. Als zodanig zou de Islam Hem moeten erkennen zoals de Islam de Koran beschouwt, n.l. : 'Woord van God', eeuwig en ongeschapen.

Daarentegen bevat de Koran ook een aantal teksten, die Jezus reduceren tot een gewone sterveling die, zo zegt de Koran, 'at en dronk met zijn moeder'. Hoe wonderlijk zijn leven ook was, het had geen beslissende invloed op de loop van de geschiedenis. In één woord: een historische persoon in een historische kontekst, van zijdelingse betekenis en niet onvervangbaar. Zijn bestaan heeft geen weerslag op de mensheid. Zijn bestaansreden zit in hem zelf. Hij is de eeuwige wees, van wie men de vader niet kent, noch op aarde noch in de hemel.

Maar, afgezien van dat woord vader, dat Mohammed opzettelijk vermijdt, is het toch zeer duidelijk dat de christologie van de Koran die van de christenen wonderlijk dicht benadert. Men hoeft daarvoor maar de eerste ex-cathedra- rede van Sint Petrus te lezen in de Handelingen der Apostelen: Jezus van Nazaret, de man die God voor uw ogen, midden onder U door geweldige wondertekens heeft bevestigd.... God heeft hem tot leven gewekt; Hij maakte de boeien van de dood los omdat het onmogelijk was, dat de dood Hem in zijn greep hield. En nadat Hij werd verheven aan de rechterhand van God, ontving Hij van de Vader de beloofde heilige Geest. " (Hand.2: 23-33). Dit erkent de Islam voor honderd procent. Zo kan men zeggen dat de Christus zoals de Islam die kent een bepaalde Christus is. Niet die zoals hij leeft in de traditie van de Joden. Ook niet de 'eeuwige' zoals de Kerk leert; de Islam verwerpt beiden. De Islam plaatst Jezus a.h.w. tussen beiden in met vaag afgebakende status, lager dan de 'unio hypostatica' en hoger dan een eenvoudig menselijk wezen. Zijn mysterie zal onaantastbaar blijven totdat Hijzelf wederkomt aan het einde der tijden, om zelf uitleg te geven van de waarheid van Zijn persoon en Zijn zending en uit te maken wie er in Hem geloofd hebben zowel onder de christenen als onder de moslims.

Een In hoop en verwachting.

De Koran zelf nodigt ons uit niet langer te redetwisten, omdat het mogelijk moet zijn om het eens te worden tussen christenen en moslims: "Komt , laten wij het samen eens worden". Waarover? Tenminste over de hoop , de hoop op de wederkomst, die

de moslims minstens even vurig verwachten als wij. Mohammed heeft hun die hoopvolle verwachting des te heviger aangezegd, omdat zij nog niet vervuld is. Hij zelf hoopte het einde der tijden te ontmoeten. Men haalt de volgende woorden van hem aan: "Hij zal wederkomen, de zoon van Maria, als een rechtvaardige rechter, die de aarde zal vervullen van gerechtigheid, zoals zij vervuld is geweest van ongerechtigheid. Wat zal het goed zijn te leven naar Zijn wederkomst! Gelukkig zijn zij onder U die deze tijden beleven! Ik heb het vertrouwen (het is al tijd nog Mohammed die spreekt) dat ik zal blijven leven tot de dag van Zijn wederkomst opdat ik Hem mag ontmoeten. Als ik tevoren sterf en iemand onder U mocht Hem ontmoeten, dat hij Hem zegge: Mohammed groet U."

P. Michel Hayek, vertaald uit "Comprendre " uitgegeven door 'Hommes et Migrations'

11 Preek bij Eucharistie-viering uitgezonden via radio op 5 jan.

Het heilig jaar dat we onlangs begonnen zijn, wil verzoening op gang brengen om zo weer een stap dichterbij de wereldvrede te komen. In de passage van het Evangelie dat U zojuist gehoord heeft wordt het optreden van Johannes de Doper beschreven. Hij houdt ons voor dat verzoening met God en met de mensen tot stand moet komen door bekering, door een samen gedeelde gerechtigheid. Bekering moeten we zien als een innerlijke vernieuwing, een loskomen van een mentaliteit die ons doet zeggen: Wij hebben toch Abraham als vader!

Wij zijn het toch immers die burgerrecht hebben. Het is toch vanzelfsprekend dat onze waarden onze normen de enig juiste zijn. Daarom moeten we ons geestelijk en materieel erfgoed vasthouden en beschermen tegen inbreng van allochtonen die overal in onze samenleving opduiken. Bovendien wat is de inbreng? Sinds een tiental jaren heeft de arbeidsmigratie Islamitische minderheidsgroepen binnen onze grenzen gebracht. Hun aantal wordt geschat op ruim honderd duizend moslims. Tot voor die tijd was de Islam alleen nog maar bekend bij enkele specialisten. Maar nu we islamitische groepen binnen onze samenleving hebben, worden bredere lagen van de bevolking geconfronteerd met mensen die een ander godsdienst belijden. Islam is een Arabisch woord en betekent overgave. Islam is de godsdienst van de overgave, overgave aan de almachtige wil van God. Overgave houdt in dat men de wil van God in alles onderkent. God is namelijk te groot, te machtig in de ogen van de moslim, dat er op aarde ook maar iets zou kunnen gebeuren dat niet door God gewild zou zijn. Dit is een specifieke karaktertrek van de Islam.

Maar wij kijken daar vaak heel anders tegenaan. We weten misschien zelfs nog te zeggen dat de Islam een godsdienst is, die slaafse onderwerping of fatalisme preekt. Zij die contact hebben met moslims, herinneren zich wellicht, met name in gevallen dat hun tegenslag overkwam, dat U ze hoorde zeggen: "God heeft het zo gewild". Ofwel dat ze tegen u zeiden, na een duidelijke afspraak gemaakt te hebben: "In sha' Allah" (als God het wil). En daarmee had U de indruk dat de afspraak weer op losse schroeven kwam te staan. En mensen die in de maatschappelijke dienstverlening werken, weten hoeveel moeilijkheden ontstaan zijn, omdat afspraken om in aanmerking te komen voor werk, voor sociale uitkeringen, voor woningtoewijzing niet volgens Nederlandse maatstaven nagekomen werden. Westerlingen maken hen dan

vaak uit voor fatalisten, niet ter zake zijnde, onbetrouwbare mensen. De westerling daarentegen komt voort uit een christelijke beschaving, waar centraal staat het christusmysterie van verlossing en bevrijding, een dynamische inzet voor vooruitgang en ontplooiingskansen. Maar de keerzijde daarvan is weer zijn prestatiedrang, zijn ongebreidelde produktie- en consumptie maatschappij. Wij kunnen ons voorstellen dat de westerling met succes heeft kunnen inspelen op de mentaliteit van de moslim.

Als we dit nu even op een rijtje zetten dan zouden we dit krijgen:

Islam - overgave, Christendom - dynamische stuwning. En parallel daaraan de zijde:

Islam - verstarring, Christendom - prestatiedrang.

1 Wederzijds begrip tussen Islam en Christendom, samen gedeelde gerechtigheid, verzoening tussen de drijfveren van Islam en Christendom zouden ons een stuk dichterbij de vrede kunnen brengen.

Ik zou nog graag een tweede punt als boodschap willen meegeven bij gelegenheid van deze Eucharistie-viering. Gerechtigheid wil dat we de ander de volle maat van erkenning geven waarop hij recht heeft. Het is een taak van de Kerken de ontmoeting van de godsdiensten te bevorderen. Maar ontmoeting van godsdiensten is een illusie als men niet bereid is elkaar juist die volle maat van erkenning te geven waarop iedere godsdienst recht. In dit verband zou ik iets willen zeggen over godsdienstvrijheid. Het zal U ongetwijfeld verwonderen dat in Nederland het punt van godsdienstvrijheid aan de orde wordt gesteld. Het gaat niet om godsdienstvrijheid in wettelijke zin. Toch ik wel even willen opmerken dat de wet geduldig kan zijn en tevens keihard, de wet toegepast kan worden met een bekrompen geest of met soepelheid. Waar ik op in zou willen gaan is de praktische godsdienstvrijheid in het alle daagse verkeer.

Het Tweede Vaticaans Concilie formuleert godsdienstvrijheid aldus: Godsdienstvrijheid bestaat hierin dat alle mensen vrij moeten zijn van dwang of die nu door enkelingen, door sociale groepen of door enige menselijke macht wordt uitgeoefend. Iedere mens heeft recht om in godsdienstige aangelegenheden volgens zijn eigen geweten te handelen. In de konkrete uitwerking zegt het Vaticaans Concilie o. a. dit: "Tegen vrijheid van godsdienst is iedere handeling die op dwang of op oneerlijke, minder passende overreding zou kunnen lijken, vooral waar het gaat om minder ontwikkelde en zwakkeren. Het is natuurlijk volkomen misplaatst om te spotten met de godsdienstige overtuiging van een ander. Godsdienstige overtuiging van de mens bete-

kent voor hem een vast punt waaromheen heel zijn leven draait. Gaan we daarmee spotten, dan krenken we de mens aan in zijn diepste wezen. Het Vaticaans Concilie gaat verder: "De ouders hebben het recht om overeenkomstig hun eigen geloofs-overtuiging te bepalen welke religieuze opvoeding aan de kinderen zal worden gegeven.... Bovendien worden de rechten van de ouders geschonden, wanneer hun kinderen gedwongen worden lessen bij te wonen die niet met de religieuze opvatting van de ouders stroken."

Vervolgens zou ik nog een derde boodschap willen meegeven.

Sociale gerechtigheid wil dat wij aan mensen van een andere cultuur de volle maat erkenning geven op sociaal-kultureel terrein. En hier ligt een taak van heel de Nederlandse samenleving, namelijk de ontmoeting van culturen te bevorderen.

Multiculturele samenleving is een zwaar woord, maar ik bedoel er dit mee te zeggen: het gewone dagelijkse leven met buitenlanders. Ik zei zojuist dit is een taak van heel de Nederlandse samenleving. Maar wat gebeurt er nu? Het zijn vooral de oude volksbuurten, de saneringswijken welke de plaats geworden zijn van de buitenlandse werknemers. En het zijn juist de bewoners van deze wijken, de minst bevoorrechten, die hun handen vol hebben aan eigen problemen, op wie de last neerkomt die culturen te overbruggen in het daagse samenleven met buitenlanders. Het is goed dat wij hier even bij stil aan en meer aandacht schenken aan die éne groep van de minst bevoorrechten die voor ons de moeilijkheden moeten opknappen.

Ten slotte en dit ter afronding. Ik mag ook niet verzwijgen al die edelmoedige pogingen en initiatieven zowel van enkelingen als van werkgroepen om moslims en christenen dichter bij elkaar te brengen op cultureel en godsdientig gebied. Ik denk bijvoorbeeld aan de Landelijke Werkgroep van de Raad van Kerken, aan de Christen-Moslim beweging, aan de Stuurgroep in de Rijnmond, die o.a. een brochure heeft uitgegeven "De vreemdeling in ons midden". (te bestellen Tuinlaan 18 in Schiedam). Verder is er de werkgroep in Soest,???, het B.A.K. in Amsterdam, in Utrecht, Almelo, de Ned. Zendingsraad, het Instituut Interreligio, de Wereld Conferentie van de godsdiensten, enz. In het november nummer van 'Bijeen' vindt U al die adressen op een rijtje staan en wat de activiteiten zijn.

Wij mogen wel eens weten wat er allemaal gaande is om mensen van andere cultuur en godsdienst te ontmoeten.

Ik spreek ook mijn verwachting uit dat moslimgroepen de volle maat van erkenning krijgen door de pogingen die vanuit de Nederlandse geloofsgemeenschap aan de dag worden gelegd om elkander te vinden. Dat zij daardoor zelf gestimuleerd worden tot toenadering. Ook zij zijn geroepen tot verzoening en gerechtigheid. Mogen we optimistisch de toekomst tegemoet zien. De mensen zijn goed en willen goed. Incidentele misverstanden of een ongelukkige samenloop van omstandigheden kan dit alleen tijdelijk verduisteren.

Aansluitend gaan we samen het lied zingen: mensen zijn goed, ik weet het zeker!